

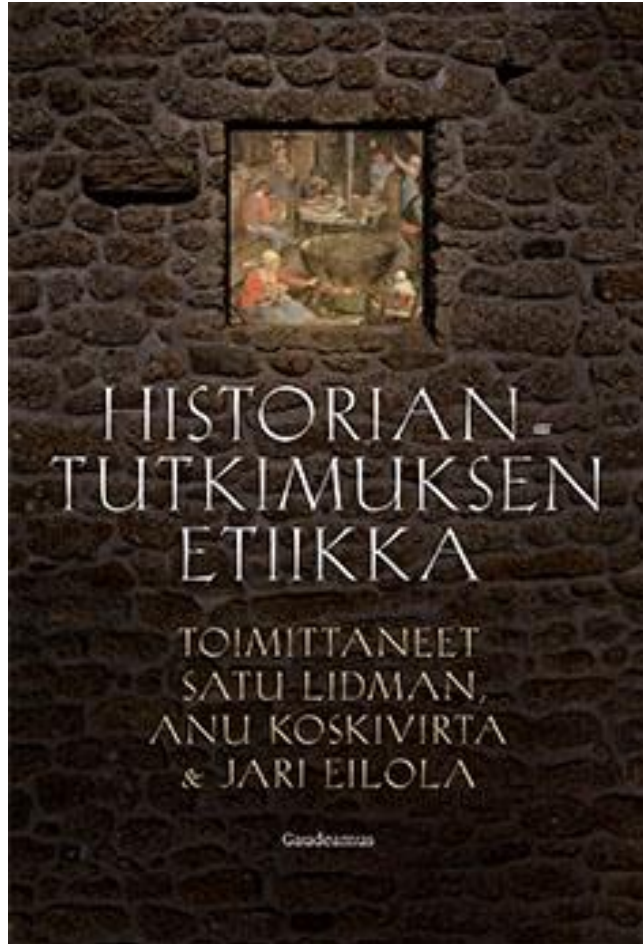
Historiantutkimus ja tietosuja

Kirsi Vainio-Korhonen

Suomen historian professori, Turun yliopisto

Etiikan päivä

15.3.2018

Historiantutkimuksen etiikka on ensimmäinen suomenkielinen käsikirja historiantutkimuksen moraalisisista ulottuvuuksista. Se antaa välineitä pohtia ja ratkaista olennaisia tutkimuseettisiä kysymyksiä, joita kohtaavat niin ammattihistorioitsijat kuin sukututkijatkin.

Henkilötietojen suoja-aika ja historiantutkimus

- Julkisuus- ja henkilötietolait takaavat yksityisyyden suojan ihmisen elinajan sekä erikseen määritellyn ajan sen jälkeen.
- Käytännössä yksityisyyden suoja kestää 100 vuotta.
- Arkaluonteisten henkilötietojen tietosuojaa on yleensä 130 vuotta.
- Henkilötietolakiin on kirjattu, ettei salassapitosäännöksiä tarvitse soveltaa, ”jos siinä tarkoitettu menettely henkilötietorekisteriin talletettujen tietojen ikä ja laatu huomioon ottaen on rekisteröityjen yksityisyyden suojan vuoksi ilmeisen tarpeetonta”.
- Kansainvälisesti monet historiallisten asiakirjojen kanssa työskentelevät ovat vahvasti sitä mieltä, että oikeus yksityisyyteen loppuu henkilön kuollessa.
- Perusteena on, ettei vainaja voi enää kokea yksityisyyttään loukattavan, vaikka hänestä paljastuisi hyvinkin arkaluontoista tietoa.

Historian aineistot – lahja tutkijalle?

- **Arja Kuula:** Jokainen tutkimukseen osallistuja antaa tavallaan lahjan tutkijalle ... Tutkijan tulee edistää uuden tieteellisen tiedon tuottamista tavalla, jossa toteutuu tutkittavan ihmisen kunnioittaminen.
- Historiantutkijat käyttävät arkistojen asiakirjoja, joita ei ole luotu tieteellistä tutkimusta varten ja jotka siten ovat arkistonmuodostajan lahja tutkijalle.
- Miten historiantutkija antaa arvoa tälle lahjalle?
- Miten hän tuottaa arkistoista uutta tieteellistä tietoa siten, ettei hän tee vääryyttä asiakirjoista löytämilleen ihmisille?
- Onko kysymys edes relevantti, kun asiakirjat koskevat kauan sitten kuolleita ihmisiä?

Miten asetamme ihmisen esille?

- Arkeologi **Ulla Moilanen**: Pelkkä yleisösuosio ei ole riittävä argumentti ihmisjäänteiden esille asettamiselle.
- Kulttuuritutkija **Birgitta Possing** varoittaa tutkijaa lankeamasta modernin median ”kannabalisoimaan” julkisuuteen. Tutkija ei saa vulgarisoida tai skandalisoida päähenkilöitään. Tutkijan tulee käsitellä näiden elämää ja perintöä tasapainoisesti, mikä ei estä kiehtovan tarinan kertomista.
- Kulttuurihistorioitsija **Maarit Leskelä-Kärki**: Historiantutkija ei tule etsiä tai korostaa skandaaleja tai hätkähdyttäviä asioita, vaan hänen tulee pyrkiä ymmärtämään ja selittämään laajemmin toisen yksilön valintoja ja elämäntapaa.

Vanhemman historian tutkimus ja uusien historioiden haaste

- Uusien historioiden edustajat ovat valinneet tutkimuskohteikseen aivan tavallisia menneisyyden ihmisiä suurmiesten ja -naisten sijaan.
- Kun tutkijat ovat lähestyneet mennyttä arkea, asiakirjoista on luonnollisesti paljastunut paljon tavallisten menneisyyden ihmisten henkilökohtaisia tietoja.
- Vanhempaa historiaa tutkivan eettiset haasteet koskevat ennen kaikkea **aineiston valintaa ja esillepanoa, tutkittavien nimeämistä ja kirjoitustapaa.**
- Myös aikaisempina vuosisatoina eläneet ihmiset ansaitsevat tulla kohdelluiksi kunnioittavasti, jos heidän vaiheitaan käytetään tieteellisen tutkimuksen aineistona.

Kuolleiden ihmisarvo ja muistamisen oikeus

- Hollantilainen historiantutkija **Antoon De Baets**: Historioitsijan ammatillinen velvollisuus on huolehtia siitä, etteivät menehtyneet kuole kahdesti, sillä kuolleiden tärkein ihmisoikeus on tulla kunnioittavasti kohdelluksi.
- Kuolleet ovat puolustuskyvyttömiä ja tarvitsevat siksi elävien suojelua.
- Ennen kaikkea elävien tulee kunnioittaa kuolleiden mennyttä ihmisyyttä.
- Muistaminen on oikeus, ei velvollisuus tai pakko. Kansainvälinen sanan- ja mielipiteen vapauden periaate sisältää myös oikeuden pysyä vaieti, oikeuden hiljaisuuteen.
- **Ulla-Maija Peltonen**: Tutkijan tehtävä ei kuitenkaan ole vaieta, vaan hän voi miettiä, mikä hänen tutkimiansa henkilöiden vaikenemisesta voi päätellä

Arkistot ja tutkijan vastuu

- Lähtökohtaisesti arkistot suosivat asiakirjojen vapaata käyttöä.
- Yksityisyyden suojeleminen ja asiakirjojen vapaan käytettävyyden välinen suhde luo kuitenkin eettisiä haasteita.
- Arkistollinen yksityisyys ei tarkoita salailua vaan kykyä hallita henkilökohtaisen tiedon esiintymistä yhteiskunnassa, arkistoissa ja tutkimusjulkaisuissa.
- Arkaluonteiset asiat eivät ole este tutkimukselle, mutta henkilöitä koskevien asiakirjatietojen hankkiminen, käyttö, paljastaminen ja julkaiseminen tulee olla säänneltyä ja hallittua.
- **Arkistoalan eettiset säännöt ottavat kantaa arkistoissa ilman omaa tietoa tai suostumusta esiintyvien ihmisten kohteluun.**
- **Erytystä huomiota on kiinnitettävä sellaisten ihmisten yksityisyyteen, joilla ei ole ollut sananvaltaa aineistojen sijoittamiseen julkiseen arkistoon tai niiden käyttöön.**